

Ocena przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej

Dr Barbara Konecka-Szydłowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, bako@amu.edu.pl

Streszczenie. W opracowaniu zaprezentowano wyniki badań oceny przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej. Badanie przestrzeni publicznej małych miast przeprowadzono w odniesieniu do 5 podstawowych kategorii ładu przestrzennego: 1) ładu urbanistyczno-architektonicznego, którego najistotniejszą cechą jest zwartość kompozycji przestrzennej, 2) ładu funkcjonalnego związanego z wygodą życia, 3) ładu estetycznego określającego urodę miejsca i przestrzeni, 4) ładu społecznego odnoszącego się do jednostkowej i zbiorowej identyfikacji z miejscem i przestrzenią oraz 5) ładu ekologicznego związanego z wartością środowiska naturalnego. W opracowaniu posłużono się metodą dyferencjału semantycznego. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że zdaniem respondentów najwyżej ocenianymi kategoriami ładu są ład społeczny i ekologiczny. W zbiorze małych miast aglomeracji poznańskiej najwyższą średnią ocenę syntetyczną przestrzeni uzyskały Puszczykowo i Murowana Goślina, a najgorzej oceniono przestrzeń publiczną Kostrzyna.

Słowa kluczowe: przestrzeń publiczna, małe miasta, aglomeracja poznańska

Wprowadzenie

Przestrzeń publiczna zawiera się w przestrzeni miejskiej (Liszewski 2001). Według P. Lorensa przestrzeń publiczna to „fragment przestrzeni miejskiej, który – poprzez sposób swojego urządzenia oraz lokalizacji w strukturze urbanistycznej – przeznaczony będzie na potrzeby realizacji bezpośrednich kontaktów pomiędzy uczestnikami życia społecznego oraz innych potrzeb społecznych korzystających z niej zbiorowości, pozostając jednocześnie fizycznie dostępnym dla wszystkich zainteresowanych osób” (2007: 83). To przestrzeń, do której dostęp ma każda jednostka bez konieczności spełniania dodatkowych, zewnętrznie narzuconych warunków – jest wspólna, a w jej ramach dochodzi do interakcji społecznych zgodnych z obowiązującym w danym społeczeństwie systemem wartości (Kowalczyk 2009). Miejskie przestrzenie publiczne cechuje otwartość, dostępność, jawność i masowość, co stanowi przeciwwagę dla przestrzeni półpublicznych, półprywatnych, prywatnych i intymnych (Bartoszek, Gruszczyński, Szczyński 1997; Franta 2004; Hładkiewicz 2006; Cegłowska, Matykowski 2010; Bierwiazonek, Nawrocki 2012). Estetyka, funkcjonalność i dostępność przestrzeni publicznych świadczą zarówno o jakości miasta, jak i o jakości życia, współcześnie jednego z najistotniejszych czynników rozwoju. Właściwie kształtowana przestrzeń publiczna wpływa na jakość miasta i podnosi jakość życia jej użytkowników, istotnie wpływa na kształtowanie i wzmacnianie więzi społecznych oraz tworzy tzw. megaprodukt miasta, którego społecznymi wyrazami są wizerunek i tożsamość (Markowski 2007; Dębińska, Kołsut 2011). Przestrzeń publiczna stanowi trzon miasta, mieszkańcy oraz osoby z zewnątrz korzystają z niej, w jakiś sposób postrzegają ją i jej elementy (percepcja), a następnie klasyfikują i porządkują, co prowadzi do jej oceny, czyli walo-

ryzacji (Bartoszek i in. 1997). Do podstawowych przestrzeni publicznych w miastach należą ulice, drogi, place oraz parki. Na przestrzeń publiczną składają się również stale dostępne budowle i budynki stanowiące własność publiczną (urzędy i instytucje publiczne, szkoły) oraz rozmaite formy krajobrazu przyrodniczego będące własnością państwową lub gminną (Mierzejewska 2011).

Celem opracowania jest ocena przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej. W pracy przyjęto, że jest to obszar powiatu poznańskiego (Kaczmarek 2008). Badanie przestrzeni publicznej małych miast przeprowadzono w odniesieniu do 5 podstawowych kategorii ładu przestrzennego, przy wykorzystaniu metody dyferencjału semantycznego. Aby osiągnąć główny cel pracy, sformułowano następujące pytania poznawcze:

1. Jak mieszkańcy postrzegają i oceniają przestrzeń publiczną badanych miast?
2. Czy istnieje zróżnicowanie w ocenie przestrzeni w odniesieniu do różnych jej kategorii?

Postępowanie badawcze

Badanie percepcji przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej wykonane techniką badań ankietowych przeprowadzono w czerwcu 2012 roku na grupie 500 mieszkańców 8 małych miast. Zastosowano schemat doboru nielosowego, który został oparty na dostępności respondentów i nawiązywał do wielkości miast. Próba dobrana była proporcjonalnie do liczby mieszkańców i wahała się od 37 (Stęszew) do 87 (Mosina) ankiet w danym ośrodku. Przebadana próba respondentów nie ma w sensie statystycznym reprezentatywnego charakteru, wydaje się jednak, że znaczna liczba uzyskanych opinii daje możliwość ostrożnego wnios-

kowania i uogólniania wniosków. Połowę ankietowanych stanowili respondenci z wykształceniem średnim, najczęściej poniżej 40. roku życia; udział kobiet i mężczyzn był proporcjonalny. Badaniem ankietowym objęto zarówno przedstawicieli lokalnych władz, jak i pozostałych mieszkańców miast.

W badaniu ankietowym wykorzystano metodę dyferencjału semantycznego – to specyficzna metoda ilościowej oceny obrazu (wyobrażeń) obiektu, jaki posiada badana osoba, opracowana przez C.E. Osgooda, G.J. Succiego i P.H. Tannenbauma w 1957 roku. Jest zatem znana od przeszło 50 lat i powszechnie stosowana na gruncie nauk socjologicznych, psychologicznych czy geograficznych (Burgess 1978; Mayntz, Holm, Hübner 1985; Babbie 2005). Dzięki zastosowaniu omawianej metody ocenie mogą być poddawane bardzo różne obiekty, przykładowo:

- konkretna osoba (np. burmistrz, nauczyciel), którą bada się ze względu na jej odbiór społeczny (obraz w świadomości);
- dany obszar, np. małe miasto, dzielnica miasta, gdy bada się obraz tej przestrzeni, jaki istnieje w świadomości mieszkańców – badania na ten temat prowadzili m.in. K. Wódz (red. 1991), J. Kotus (1999, 2005), B. Konecka-Szydłowska (2013), B. Konecka-Szydłowska i M. Dolata (2006), B. Konecka-Szydłowska i K. Kulczyńska (2011);
- inne pojęcia, np. nazwy własne, gdy bada się zgodność proponowanej nazwy z wizerunkiem przedmiotu, którego dotyczy.

Badanie percepcji i waloryzacji przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej przeprowadzono w odniesieniu do 5 podstawowych kategorii ładu przestrzennego (Wódz [red.] 1991; Bartoszek i in. 1997):

- ładu urbanistyczno-architektonicznego, którego najistotniejszą cechą jest zwartość kompozycji przestrzennej;
- ładu funkcjonalnego związanego z wygodą życia;
- ładu estetycznego określającego urodę miejsca i przestrzeni;
- ładu społecznego odnoszącego się do jednostkowej i zbiorowej identyfikacji z miejscem i przestrzenią;
- ładu ekologicznego związanego z wartością środowiska naturalnego.

W analizie uwzględniono 14 par przeciwstawnych własności określających przestrzeń publiczną miasta i tylko te przedstawiono respondentom do oceny (w ankiecie nie posługiwano się pojęciem ładu przestrzennego). Przy opracowywaniu wyników każda para przeciwstawnych własności traktowana była jako kontinuum składające się z 6 członów (od 6 – mocne wskazanie pozytywne do 1 – mocne wskazanie negatywne). Kategorię ładu urbanistyczno-architektonicznego opisują pary własności: zwarta – rozproszona, uporządkowana – chaotyczna oraz duże nasycenie małą architekturą – brak nasycenia małą architekturą; kategoria ładu funkcjonalnego określona jest przez pary: nasycenie infrastrukturą społeczną – brak nasycenia infrastrukturą społeczną i dobre funkcjonowanie infrastruktury technicznej – złe funkcjonowanie infrastruktury technicznej; ład estetyczny określają własności: ładna – brzydka, czysta – brudna, kolorowa – szara oraz bogata szata informacyjna – uboga szata informacyjna; kategorię ładu społecznego opisują pary: poczucie bycia u siebie – poczucie zagubienia, dobre stosunki sąsiedzkie – złe stosunki sąsiedzkie i bezpieczna – niebezpieczna; ostatnią kategorię ładu ekologicznego tworzą pary: zielone otoczenie – kamienna pustynia i środowisko czyste – środowisko zanieczyszczone (tab. 1).

Tab. 1. Skalowanie własności przestrzeni miasta

Kategoria ładu przestrzennego	Własności pozytywne	6	5	4	3	2	1	Własności negatywne
Ład urbanistyczno-architektoniczny	zwarta							rozproszona
	uporządkowana							chaotyczna
	duże nasycenie małą architekturą							brak nasycenia małą architekturą
Ład funkcjonalny	nasycenie infrastrukturą społeczną							brak nasycenia infrastrukturą społeczną
	dobre funkcjonowanie infrastruktury technicznej							złe funkcjonowanie infrastruktury technicznej
Ład estetyczny	ładna							brzydka
	czysta							brudna
	kolorowa							szara
Ład społeczny	bogata szata informacyjna							uboga szata informacyjna
	poczucie bycia u siebie							poczucie zagubienia
	dobre stosunki sąsiedzkie							złe stosunki sąsiedzkie
Ład ekologiczny	bezpieczna							niebezpieczna
	zielone otoczenie							kamienna pustynia
	środowisko czyste							środowisko zanieczyszczone

Źródło: opracowanie własne

Zadaniem respondenta było postawienie krzyżyka przy jednej z wartości od 6 do 1, co wyrażało jego emocjonalne nastawienie do każdej pary przeciwstawnych cech przestrzeni. Następnie na podstawie uzyskanych wskazań dla każdej pary obliczano wartość średniej arytmetycznej ważonej.

Charakterystyka małych miast aglomeracji poznańskiej

W aglomeracji poznańskiej położonych jest 8 małych miast, które należą do 2 klas wielkościowych (pozostałe 2 miasta na tym obszarze – Luboń i Swarzędz – należą do klasy miast średnich). Przewagę liczebną mają miasta znajdujące się w klasie od 5 do 10 tys. mieszkańców. Są to: Buk, Kostrzyn, Kórnik, Pobiedziska, Puszczykowo i Stęszew. Do klasy miast liczących od 10 do 20 tys. mieszkańców należą Mosina i Murowana Goślina. W zbiorze badanych miast jedynie Puszczykowo ma status administracyjny gminy miejskiej, pozostałe ośrodki są siedzibami gmin miejsko-wiejskich i posiadają wiejskie zaplecze wpływu.

Sytuacja ludnościowa stanowi podstawowy aspekt rozwoju społeczno-gospodarczego miast. Jest to zarówno czynnik warunkujący rozwój miasta, jak i jego konsekwencja. W 2012 roku liczba mieszkańców małych miast aglomeracji poznańskiej wynosiła 70 983, co stanowiło 3,7% ogółu ludności miejskiej województwa wielkopolskiego. W porównaniu z 2000 rokiem liczba ta wzrosła o 6398 osób. Badana zbiorowość charakteryzuje się wysoką dynamiką zmian ludnościowych. W latach 2000–2012 średni wskaźnik dynamiki dla tego zbioru miast kształtował się na poziomie 110,0%. Największe wartości wskaźnika dynamiki, na poziomie powyżej 110,0%, odnotowano w Kórniku, Stęszewie, Pobiedziskach i Kostrzynie, a najniższą wartość w Buku –100,2% (tab. 2).

Strukturę przyrostu rzeczywistego małych miast określają typy ludnościowe. W 2012 roku małe miasta aglomeracji poznańskiej według klasyfikacji J.W. Webba (1964) w większości reprezentowały rozwojowe typy demograficzne, charakteryzujące się przyrostem liczby ludności (tab. 2). Należy zaznaczyć, że podobna tendencja była widoczna w poprzednich latach. W 2012 roku do typu A charakteryzującego się przyrostem naturalnym przewyższającym emigrację należał Kostrzyn, do typu B o przyroście naturalnym przewyższającym imigrację kwalifikowała się Murowana Goślina, a typ C o przewadze imigracji nad przyrostem naturalnym reprezentowały Kórnik, Mosina, Pobiedziska i Stęszew. Jedynie w Buku (duży odpływ ludności na teren gminy wiejskiej) i Puszczykowie (społeczeństwo starzejące się, ujemny przyrost naturalny) odnotowano niewielki spadek liczby ludności (odpowiednio typ H i E).

Małe miasta aglomeracji poznańskiej charakteryzują się mieszaną strukturą gospodarki z dużym udziałem usług (widoczny jest proces tercjaryzacji gospodarki). Dla rozwoju gospodarki małych miast ważny jest stopień zróżnicowania struktury gospodarczej (Domański 2000; Małuszyńska 2000), zarówno w skali całej gospodarki miasta, jak i w obrębie jej składowych działalności, tj. w przemyśle i usługach. Zróżnicowana struktura gospodarcza jest jedną z cech, które pozwalają osiągnąć danej gospodarce (miastu) przewagę konkurencyjną. W celu określenia stopnia dywersyfikacji struktury gospo-

Tab. 2. Wskaźnik dynamiki ludności i typ rozwoju ludnościowego małych miast w aglomeracji poznańskiej

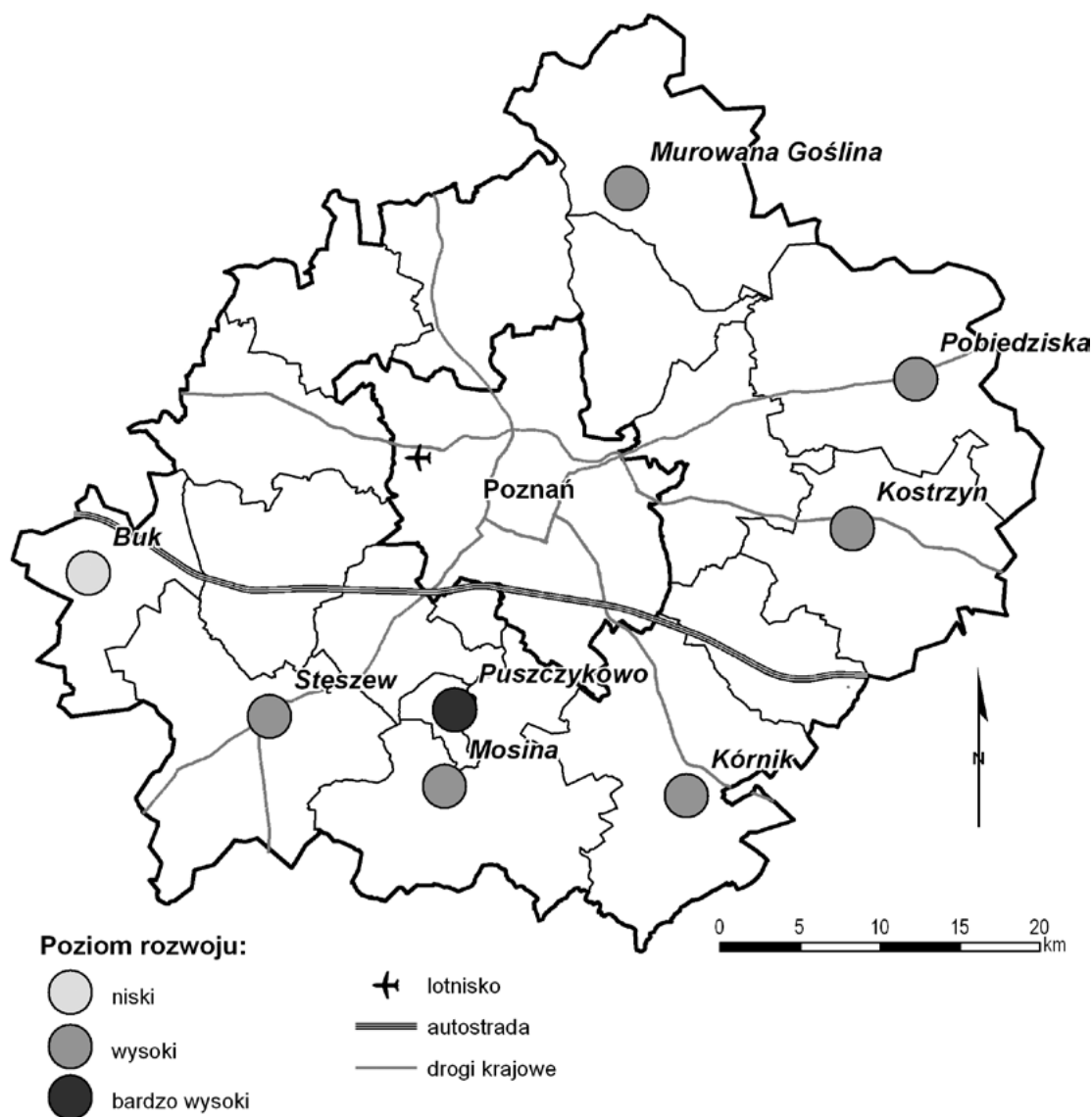
Miasto	Rok		Wskaźnik dynamiki ludności [%]	Typ rozwoju ludnościowego w roku 2012 (Webb 1964)
	2000	2012		
Buk	6 209	6 220	100,2	H
Kostrzyn	8 313	9 426	113,4	A
Kórnik	6 266	7 351	117,3	C
Mosina	11 969	12 941	108,1	C
Murowana Goślina	9 856	10 437	105,9	B
Pobiedziska	7 903	8 997	113,8	C
Puszczykowo	8 983	9 787	109,0	E
Stęszew	5 086	5 824	114,5	C

Źródło: opracowanie własne na podstawie BDL GUS

darczej miast wykorzystano wskaźnik dywersyfikacji D. Cremera (1943) zmodyfikowany przez H. Rogackiego (1988). Im wyższa wartość wskaźnika, tym wyższy stopień dywersyfikacji struktury gospodarki miast, a przy pełnej specjalizacji wskaźnik dywersyfikacji przyjmuje najmniejszą wartość wynoszącą 0,75. W 2010 roku małe miasta aglomeracji poznańskiej cechowały się średnią i dużą różnorodnością struktury gospodarczej. Do grupy o dużym (wartość wskaźnika dywersyfikacji $W_D \geq 4,1$) stopniu dywersyfikacji struktury należało 5 miast: Kórnik, Mosina, Murowana Goślina, Pobiedziska i Puszczykowo. Pozostałe miasta wykazywały średnią ($2,1 \leq W_D \leq 4,0$) różnorodność struktury gospodarczej (Konecka-Szydłowska 2014).

Należy podkreślić, że na tle małych miast województwa wielkopolskiego małe miasta aglomeracji poznańskiej wyróżniają się wysokim poziomem rozwoju gospodarki, infrastruktury technicznej i mieszkalnictwa, co przekłada się na relatywnie wysoki poziom rozwoju społeczno-gospodarczego (ryc. 1). Relatywnie najslabiej rozwinięta jest infrastruktura społeczna (ochrona zdrowia i edukacja), co pośrednio jest następstwem dostępności zróżnicowanych usług z tego zakresu w Poznaniu, z którym małe miasta aglomeracji są dobrze skomunikowane. Szersza analiza sytuacji społeczno-gospodarczej małych miast aglomeracji poznańskiej została podjęta m.in. w pracach E. Zuzańskiej-Żyśko (2007), P. Churskiego, B. Koneckiej-Szydłowskiej i R. Perdała (2009), B. Koneckiej-Szydłowskiej (2014), a także w publikacjach pod redakcją T. Kaczmarka (2010) i G. Korzeniaka (2014).

Przeprowadzone badania ankietowe mieszkańców małych miast aglomeracji poznańskiej pozwalają stwierdzić, że najczęściej poziom zadowolenia z życia w swoim mieście oceniają jako wysoki i bardzo wysoki (odpowiednio 49% i 31% ogółu wskazań). Najwyższy, tj. bardzo wysoki poziom satysfakcji, został wskazany przez mieszkańców Kórnika, Puszczykowa i Murowanej Gośliny (powyżej 40%); te miasta są jednocześnie ośrodkami o najwyższym poziomie rozwoju społeczno-gospodarczego.



Ryc. 1. Północ i poziom rozwoju społeczno-gospodarczego małych miast w aglomeracji poznańskiej

Źródło: opracowanie własne

Przestrzeń publiczna małych miast aglomeracji poznańskiej

Celem opracowania jest analiza postrzegania (percepcji) i wartościowania (waloryzacji) przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej. Wyniki badań przedstawiono w układzie 5 kategorii ładu przestrzennego i w układzie poszczególnych miast (tab. 3). Syntetyczna ocena przestrzeni publicznej małych miast jest uzależniona od kategorii ładu przestrzennego i zróżnicowana w układzie badanych ośrodków. Uzyskane wyniki pozwalają stwierdzić, że ogólnie przestrzeń publiczną wszystkich małych miast aglomeracji oceniana jest raczej dobrze, ponieważ w skali od 6 do 1 ocena średnia kształtuje się na poziomie 4,2. W badanym zbiorze 4 z 8 miast osiągnęły wartości oceny powyżej tej średniej. Zdecydowanie najlepiej przestrzeń swojego miasta oceniają mieszkańcy Puszczkowa (średnia ocena 4,6) i Murowanej Gośliny (4,5), najgorzej – mieszkańcy Kostrzyna (3,3), co wynika w dużej

mierze z niskich ocen w kategorii ładu estetycznego (2,9). W przypadku pozostałych ośrodków średnia ocena waha się od 4,0 do 4,3. Syntetyczna ocena przestrzeni małych miast aglomeracji poznańskiej uzależniona jest w dużym stopniu od kategorii ładu przestrzennego. W większości małych miast aglomeracji poznańskiej najwyższymi ocenianymi kategoriami ładu przestrzennego są ład społeczny, wyrażający poczucie tożsamości lokalnej, i ład ekologiczny, związany z pozytywnym wartościowaniem środowiska naturalnego. Kategoria ładu społecznego oceniona została najwyższymi w Buku, Murowanej Goślinie, Puszczkowie i Stęszewie, a ład ekologiczny najwyższe oceny uzyskał w Murowanej Goślinie, Puszczkowie i Pobiedziskach (4,7 i więcej). Dla obu kategorii średnia ocena kształtuje się na poziomie 4,5, ale w przypadku ładu społecznego waha się od 3,8 (Kostrzyn) do 4,8 (Puszczkowo), a w odniesieniu do ładu ekologicznego – od 3,2 do 5,4 w tych samych miastach. Relatywnie najniższą średnią ocenę otrzymał ład funkcjonalny dotyczący wyposażenia miast w in-

Tab. 3. Syntetyczna ocena przestrzeni małych miast aglomeracji poznańskiej

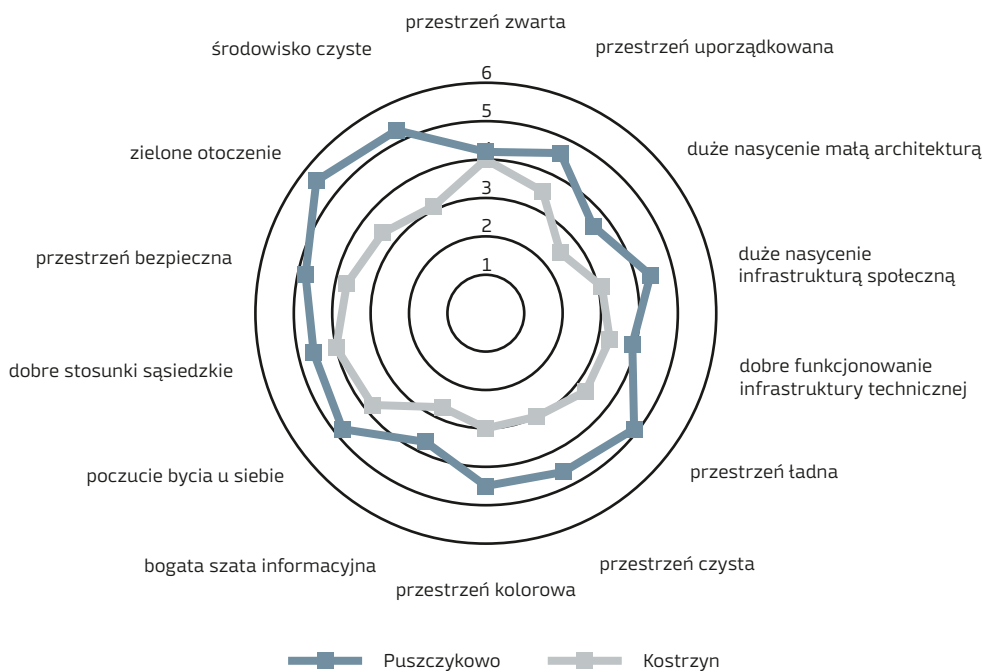
Kategoria ładu przestrzennego	Ocena przestrzeni miasta wg skalowania własności przestrzeni od 6 do 1								Średnia ocena kategorii ładu przestrzennego
	Buk	Kostrzyn	Kórnik	Mosina	Murowana Goślina	Pobiedziska	Puszczykowo	Stęszew	
Urbanistyczno-architektoniczny	3,9	3,3	4,0	4,0	4,3	4,3	4,1	3,7	4,0
Funkcjonalny	3,9	3,2	4,2	4,3	4,1	4,0	4,2	3,6	3,9
Estetyczny	4,1	2,9	4,2	4,1	4,6	4,2	4,4	3,7	4,0
Spółeczny	4,7	3,8	4,5	4,3	4,7	4,2	4,8	4,7	4,5
Ekologiczny	4,3	3,2	4,6	4,4	4,9	4,7	5,3	4,3	4,5
Średnia ocena	4,2	3,3	4,3	4,2	4,5	4,3	4,6	4,0	4,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

frastrukturę społeczną i techniczną, dla którego średnia ocena wynosi 3,9 (od 3,2 w Kostrzynie do 4,3 w Mosinie). Należy jednak podkreślić, że najbardziej zróżnicowaną wewnątrz kategorii są ład ekologiczny (rozpiętość 2,2) i ład estetyczny (1,7). Warto jeszcze zwrócić uwagę na niezbyt dużą rozpiętość ocen w układzie 8 miast. Otóż zdecydowanie największe zróżnicowanie w zakresie otrzymanych ocen charakteryzuje Puszczykowo i Stęszew, gdzie rozpiętość między najwyższą a najniższą oceną wynosi odpowiednio 1,3 i 1,1. Z kolei dla Mosiny rozpiętość wynosi tylko 0,4, co może wskazywać, że w tym ośrodku jest najbardziej jednolita i spójna wewnątrz przestrzeń publiczna we wszystkich badanych kategoriach ładu.

Na przykładzie 2 miast: Puszczykowa i Kostrzyna, charakteryzujących się odpowiednio najwyższą i najniższą śred-

nią oceną syntetyczną przestrzeni publicznej, można przedstawić zróżnicowanie ocen w układzie 14 badanych własności przestrzeni miast (ryc. 2). W Puszczykowie, którego przestrzeń jest dobrze postrzegana, w układzie cząstkowych własności przestrzeni najwyższe oceny uzyskały „zielone otoczenie” (ocena 5,6) i „środowisko czyste” (5,3), natomiast w Kostrzynie, którego przestrzeń jest znacznie gorzej postrzegana, najbardziej pozytywnie, choć na znacznie niższym poziomie, oceniono własności „przestrzeń zwarta” i „dobre stosunki sąsiedzkie” (ocena 4,0). Z kolei najbardziej negatywnie w tym mieście oceniono własności „duże nasycenie małą architekturą” (2,5) i „bogata szata informacyjna” (2,7), co w praktyce oznacza brak takich elementów w przestrzeni Kostrzyna w opinii respondentów.



Ryc. 2. Ocena przestrzeni miast Puszczykowo i Kostrzyna w aglomeracji poznańskiej

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników badań ankietowych

Bardzo wysokie oceny Puszczykowa w kategorii ładu ekologicznego i jego składowych wynikają z położenia miasta na obszarze Wielkopolskiego Parku Narodowego o dużych walorach przyrodniczych i krajobrazowych, charakteryzującego się bogactwem fauny i flory, a tym samym będącego bardzo atrakcyjnym terenem pod względem turystycznym i rekreacyjnym, zarówno dla mieszkańców miasta, jak i całej aglomeracji poznańskiej. W Puszczykowie połowę powierzchni miasta zajmują lasy, w większości znajdujące się w obrębie Wielkopolskiego Parku Narodowego, dzięki czemu jest to najbardziej zielone miasto aglomeracji – miasto ogród o wysokiej jakości życia (Przybysz 2009).

W małych miastach aglomeracji poznańskiej jako najbardziej charakterystyczne pozytywne składowe przestrzeni publicznej wymieniano przede wszystkim obiekty (budynki), place czy elementy krajobrazu przyrodniczego. Zaliczyć można do nich najczęściej wskazywane przez respondentów rynki miast i budowle użyteczności publicznej – ratusze i kościoły (fot. 1 i 2). W tej grupie wymieniano również Wielkopolski Park Narodowy (Puszczykowo, Stęszew i Mosina), zamek wraz z Arboretum Kórnickim czy Muzeum Arkadego Fiedlera w Puszczykowie. Do zbioru negatywnie postrzeganych elementów przestrzeni publicznej należą najczęściej drogi, chodniki i infrastruktura komunalna, co wyraźnie przekłada się na relatywnie niskie oceny przestrzeni w kategorii ładu funkcjonalnego (średnia ocena 3,9). Uzyskane wyniki badań przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej wykazują zgodność z wynikami podobnych badań prowadzonych w 4 małych miastach powiatu czarnkowsko-trzcianieckiego czy w małym mieście Gościno w województwie zachodniopomorskim, które prawa miejskie otrzymało w 2011 roku. W przypadku tych miast najwyższymi ocenianymi kategoriami ładu przestrzennego były ład ekologiczny (średnia ocena 4,7 i odpowiednio 4,2) i społeczny (4,3 i 4,6), a najniższe oceny otrzymał ład funkcjonalny (3,5 i 3,6) (Konecka-Szydłowska, Kulczyńska 2011; Konecka-Szydłowska 2013).

Podsumowanie

W opracowaniu przedstawiono stosunkowo prosty przykład wykorzystania metody dyferencjału semantycznego do badania przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej. Należy podkreślić, że obraz przestrzeni publicznej może być różny w poszczególnych częściach (dzielnicach) miasta i istotnie odbiegać od pokazanych ocen dotyczących całości. Ważne jest, że ocena przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej ma niewątpliwie związek z ich poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego oraz zadowolenia z życia w danym miejscu. Potwierdza to przykład 2 miast aglomeracji poznańskiej – Puszczykowo i Murowana Goślina o najlepiej ocenianych przestrzeniach publicznych wyróżniających się na tle innych miast aglomeracji wysokim poziomem rozwoju społeczno-gospodarczego i bardzo wysokim stopniem satysfakcji mieszkańców z miejsca zamieszkania (Konecka-Szydłowska 2014). Kolejnym istotnym wnioskiem z przeprowadzonych badań jest zgodność uzyskanych ocen przestrzeni publicznej małych miast aglomeracji poznańskiej z wynikami badania małych miast powiatu czarnkowsko-trzcianieckiego w województwie wielkopolskim i nowego małego miasta Goś-



Fot. 1. Puszczykowo – nowy rynek

Fot. B. Konecka-Szydłowska



Fot. 2. Murowana Goślina – rynek w nowej części miasta

Fot. B. Konecka-Szydłowska

cino w województwie zachodniopomorskim. We wszystkich badanych miastach przestrzeń publiczną najwyższymi ocenianymi kategoriami ładu przestrzennego były ład ekologiczny i społeczny, a najniższe oceny otrzymał ład funkcjonalny.

Znaczenie i rolę przestrzeni publicznych dostrzegają również ich bezpośredni użytkownicy. Potwierdzają to badania poświęcone zabudowie w Polsce, przeprowadzone w 2008 roku na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury (*Zabudowa w Polsce...* 2008). Wykazały, że ważnym elementem przy wyborze nowego miejsca zamieszkania jest obecność przestrzeni publicznej w okolicy, takiej jak rynek, park czy plac. Taką odpowiedź wskazało aż 87,7% respondentów, co pokazuje potrzebę kreowania tego typu miejsc i dbania o ich jakość (Dębińska, Kołsut 2011). W tym kontekście wydaje się, że bardzo istotnym elementem przestrzeni publicznej małych miast jest występowanie rynku czy centralnego placu, na co wskazywali w swoich wypowiedziach również mieszkańcy małych miast aglomeracji poznańskiej. Analogicznie wypowiada się w swojej ostatniej książce na temat *szczęśliwego miasta* Ch. Montgomery, który stwierdza: „Przestrzenie takie nie są jedynie ozdobą miasta, nie służą też wyłącznie rekreacji. Bez nich życie lokalnej społeczności pozostaje niekompletne, podobnie jak życie jednostki jest bardziej kruche i ponure bez spotkań twarzą w twarz z innymi ludźmi” (2015: 434).

Literatura

- Babbie E., 2005, *Badania społeczne w praktyce*, PWN, Warszawa.
- Bartoszek A., Gruszczyński L.A., Szczepański M.S., 1997, *Miasto i mieszkanie w społecznej świadomości: Katowiczanie o Katowicach*, Wydawnictwo Naukowe Śląsk, Katowice.
- Bierwaczonok K., Nawrocki T., 2012, *Teoretyczne spojrzenie na przestrzeń publiczną*, [w:] K. Bierwaczonok, B. Lewicka, T. Nawrocki (red.), *Rynki, malle i cmentarze. Przestrzeń publiczna miast śląskich w ujęciu socjologicznym*, Nomos, Kraków.
- Burgess J.A., 1978, *Image and identity: A study of urban and regional perception with particular reference to Kingston upon Hull*, University of Hull, Kingston.
- Cegłowska A., Matykowski R., 2010, *Przestrzeń publiczna i ich znaczenie w dużym mieście: przypadek Poznania*, *Studia Miejskie*, 2, 243–256.
- Churski P., Konecka-Szydłowska B., Perdał R., 2009, *Rola aglomeracji miejskiej Poznania w kształtowaniu spójności regionu wielkopolskiego*, [w:] P. Churski (red.), *Spójność i konkurencyjność regionu wielkopolskiego*, wersja CD, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań, 1–55.
- Dębińska D., Kołsut B., 2011, *Obszary przestrzeni publicznej w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego wybranych miast powiatowych województwa wielkopolskiego*, [w:] P. Churski (red.), *Praktyczne aspekty badań regionalnych – varia*, 4, *Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Adama Mickiewicza*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 99–106.
- Creamer D., 1943, *Shifts of manufacturing industries*, [w:] *Industrial location and national resources*, US National Resources Planning Board, Washington, DC, 85–104.
- Domański R., 2000, *Miasto innowacyjne*, *Studia Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 109, PWN, Warszawa.
- Franta A., 2004, *Reżyseria przestrzeni. O doskonaleniu przestrzeni publicznej miasta*, Wydawnictwo Politechniki Krakowskiej, Kraków.
- Hładkiewicz W., 2006, *Koncepcja przestrzeni publicznej w teorii krytycznej Jürgena Habermasa*, [w:] J.P. Hudzik, W. Woźniak (red.), *Sfera publiczna. Kondycja – przejawy – przemiany*, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej, Lublin, 143–148.
- Kaczmarek T., 2008, *Agglomeracja poznańska jako region badania i działania*, [w:] T. Kaczmarek, A. Mizgajski (red.), *Powiat poznański. Jakość przestrzeni i jakość życia*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 15–36.
- Kaczmarek T. (red.), 2010, *Ilustrowany atlas aglomeracji poznańskiej. Przyroda, mieszkańcy, kultura, edukacja, sport, turystyka, transport, gospodarka, samorząd*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Konecka-Szydłowska B., 2013, *Percepcja przestrzeni małego miasta na przykładzie Gościna*, *Acta Universitatis Lodzianis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, 15, 225–336.
- Konecka-Szydłowska B., 2014, *Socio-economic situation of small towns of the Poznań agglomeration*, [w:] A. Kwiatek-Sołtys, H. Mainet, K. Wiedermann, J.-C. Edouard (eds.), *Small and medium towns' attractiveness at the beginning of the 21st century*, Presses universitaires Blaise Pascal, Clermont-Ferrand, 133–146.
- Konecka-Szydłowska B., Dolata M., 2006, *Kampus Morasko – nowa przestrzeń w strefie peryferyjnej Poznania*, [w:] I. Jażdżewska (red.), *Nowe przestrzenie w miastach, ich organizacja i funkcje*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, 117–129.
- Konecka-Szydłowska B., Kulczyńska K., 2011, *Różnorodność w jedności. Przykład miast powiatu czarnkowsko-trzcianeckiego*, *Studia Miejskie*, 5, 129–143.
- Korzeniak G. (red.), 2014, *Małe i średnie miasta w policentrycznym rozwoju Polski*, Instytut Rozwoju Miast, Kraków.
- Kotus J., 1999, *Zastosowanie skali dyferencjału semantycznego do badania obrazu miasta w świadomości mieszkańców*, [w:] J. Kaczmarek (red.), *Zróżnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach*, Łódzkie Towarzystwo Naukowe, Łódź, 91–95.
- Kotus J., 2005, *Społeczne dylematy w przestrzeni miejskiej*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań.
- Kowalczyk J., 2009, *Paradygmaty zmian w przestrzeni publicznej kobiet*, *Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych*, 4, PAN, oddział w Lublinie, 18–28.
- Liszewski S., 2001, *Przestrzeń miasta postsocjalistycznego. Program badań*, [w:] B. Kortus (red.), *Człowiek i przestrzeń*, Instytut Geografii i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków, 113–122.
- Lorens P., 2007, *Tematyzacja przestrzeni publicznej jako wyraz dywersyfikacji struktury urbanistycznej miasta doby globalizacji*, [w:] M. Madurowicz (red.), *Percepcja współczesnej przestrzeni miejskiej*, Wydział Geografii i Studiów Regionalnych Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa, 83–92.
- Małuszynska E., 2000, *Przemiany strefy podmiejskiej aglomeracji poznańskiej*, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 192, Warszawa, 265–289.
- Markowski T., 2007, *Przestrzeń publiczna wobec procesu metropolizacji*, *Urbanista*, 7 (51), 10–15.
- Mayntz R., Holm K., Hübner P., 1985, *Wprowadzenie do metod socjologii empirycznej*, PWN, Warszawa.
- Mierzejewska L., 2011, *Przestrzeń publiczna sfery podmiejskiej (na przykładzie Poznania)*, [w:] M. Wdowicka, L. Mierzejewska (red.), *Problemy rozwoju lokalnego i regionalnego na początku XXI wieku*, *Biuletyn Instytutu Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej Uniwersytetu Adama Mickiewicza*, Bogucki Wydawnictwo Naukowe, Poznań, 86–97.
- Montgomery Ch., 2015, *Miasto szczęśliwe. Jak zmienić nasze życie, zmieniając nasze miasta*, Wysoki Zamek, Kraków.
- Osgood C.E., Succi G.J., Tannenbaum P.H., 1957, *The measurement of meaning*, University of Illinois Press, Urbana.
- Przybysz A., 2009, *Puszczkowo miasto-ogród*, Biblioteka Miejska w Puszczkowie, Puszczkowo.
- Rogacki H., 1988, *Czynniki koncentracji przemysłu w Polsce*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Adama Mickiewicza, Poznań.
- Webb J.W., 1964, *Ruch naturalny i migracyjny jako składnik przemian ludnościowych*, *Przegląd Zagranicznej Literatury Geograficznej*, 1, 134–138.
- Wódz K. (red.), 1991, *Przestrzeń wielkiego miasta w perspektywie badań nad planowaniem i żywiołowością*, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, Katowice.
- Zabudowa w Polsce – oceny i opinie. Raport z badań ilościowych, 2008, badanie na zlecenie Ministerstwa Infrastruktury, Centrum Badań Opinii Społecznej, Warszawa.
- Zuzanska-Żyśko E., 2007, *Małe miasta w strefie oddziaływania ośrodków regionalnych*, [w:] K. Heffner, T. Marszał (red.), *Małe miasta w obszarach metropolitalnych*, *Biuletyn Komitetu Przestrzennego Zagospodarowania Kraju PAN*, 232, Warszawa, 62–78.

Źródła internetowe:

Bank Danych Lokalnych GUS: <https://bdl.stat.gov.pl> (korzystano wielokrotnie).

Assessment of public spaces of small towns in the Poznań agglomeration

Dr Barbara Konecka-Szydłowska

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Instytut Geografii Społeczno-Ekonomicznej i Gospodarki Przestrzennej, bako@amu.edu.pl

Abstract

The paper presents the results of a survey research on an assessment of public spaces of small towns in the Poznań agglomeration. They were judged in five basic categories of spatial order: (1) an urban-architectural order, the most significant feature of which is the compactness of the spatial composition, (2) a functional order connected with the comfort of living, (3) an aesthetic order determining the beauty of a place and a space, (4) a social order referring to an individual and a collective

identification with a place and a space, and (5) an ecological order associated with the quality of the natural environment. The research method used was that of the semantic differential. The categories that the respondents assessed the highest were the social and the ecological order. In the set of the small towns of the Poznań agglomeration the highest mean synthetic grades were obtained by the public spaces of Puszczykowo and Murowana Goślina, and the worst, by that of Kostrzyn.

Keywords

public space, small towns, Poznań agglomeration